EDIȚIE ÎN LIMBA ROMÂNĂ

فضل علم السلف على الخلف

Faḍl ʿilm as-salaf ʿalā al-khalaf

Meritul cunoașterii înaintașilor

Ibn Rajab al-Hanbali

INSTITUTUL TAWHID
tawhid.ro

Ibn Rajab al-Hanbali

Meritul cunoașterii înaintașilor față de cunoașterea celor de mai târziu

فضل علم السلف على الخلف

Faḍl ʿilm as-salaf ʿalā al-khalaf

Institutul Tawhid
România · 2026

Titlul original: فضل علم السلف على الخلف
Ediția I
Textul original al lui Ibn Rajab se află în domeniul public.
Textul arab al citatelor coranice: Tanzil Quran Text, Uthmani, versiunea 1.1.
Copyright © 2007–2026 Tanzil Project, https://tanzil.net. Licență Creative Commons Attribution 3.0 (https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/).
Textul citat este reprodus fără modificări; omisiunile dintre fragmente sunt marcate prin puncte de suspensie.
Ediția-sursă: Ibn Rajab al-Ḥanbalī, Faḍl ʿilm as-salaf ʿalā al-khalaf.
Institutul Tawhid · https://www.tawhid.ro

Cuprins

1 Meritul cunoașterii înaintașilor 1
Înțelesul cunoașterii 1
2 Împietrirea inimii și răspunderea celui care cunoaște 31
Indice 35

1 Meritul cunoașterii înaintașilor

بسم الله الرحمن الرحيم

În numele lui Allah, Cel Milostiv, Îndurător.

Autorul — Allah să aibă milă de el — a spus: Lauda lui Allah, Stăpânul lumilor! Allah să-l binecuvânteze pe Muhammad, familia și toți companionii săi și să le dăruiască pace din belșug.

Înțelesul cunoașterii

Acestea sunt câteva cuvinte pe scurt despre înțelesul cunoașterii, împărțirea ei în cunoaștere folositoare și cunoaștere nefolositoare, precum și despre meritul cunoașterii înaintașilor față de cunoașterea celor de mai târziu. Spunem, cerând ajutorul lui Allah: nu există putere și nici tărie decât prin Allah.

Allah Preaînaltul a pomenit în Cartea Sa cunoașterea uneori lăudând-o — aceasta este cunoașterea folositoare —, iar alteori într-un context de mustrare — aceasta este cunoașterea care nu folosește. Din prima categorie fac parte cuvintele Sale:

﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي ٱلَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَٱلَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾

Spune: «Oare sunt deopotrivă cei care știu și cei care nu știu?»

Coranul, 39:9 (fragment)

Și cuvintele Sale:

﴿شَهِدَ ٱللَّهُ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ وَأُو۟لُوا۟ ٱلْعِلْمِ قَآئِمًۢا بِٱلْقِسْطِ﴾

Allah mărturisește că nu există altă divinitate decât El, iar îngerii și cei înzestrați cu cunoaștere [mărturisesc și ei], El menținând dreptatea.

Coranul, 3:18 (fragment)

Și cuvintele Sale:

﴿وَقُل رَّبِّ زِدْنِى عِلْمًا﴾

Și spune: «Stăpâne al meu, sporește-mi cunoașterea!»

Coranul, 20:114 (fragment)

Și cuvintele Sale:

﴿إِنَّمَا يَخْشَى ٱللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ ٱلْعُلَمَٰٓؤُا۟﴾

Dintre robii Săi, numai cei înzestrați cu cunoaștere se tem de Allah.

Coranul, 35:28 (fragment)

Tot aici intră ceea ce El, Preamăritul, a istorisit despre Adam, despre faptul că l-a învățat numele, că i-a înfățișat pe cei numiți îngerilor și că aceștia au spus:

﴿سُبْحَٰنَكَ لَا عِلْمَ لَنَآ إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَآ ۖ إِنَّكَ أَنتَ ٱلْعَلِيمُ ٱلْحَكِيمُ﴾

Slavă Ție! Noi nu avem cunoaștere decât ceea ce ne-ai învățat Tu. Tu ești, cu adevărat, Atoateștiutorul, Înțeleptul.

Coranul, 2:32 (fragment)

La fel, ceea ce El, Preamăritul și Preaînaltul, a istorisit despre Moise — pacea fie asupra lui —, care i-a spus lui al-Khidr:

﴿هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَىٰٓ أَن تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا﴾

Pot să te urmez, ca să mă înveți din îndrumarea dreaptă pe care ai fost învățat-o?

Coranul, 18:66 (fragment)

Aceasta este cunoașterea folositoare.
El a vorbit și despre oameni cărora li s-a dat cunoaștere, dar cunoașterea lor nu le-a folosit. Aceasta este folositoare în sine, însă deținătorul ei nu a avut folos de ea. Preaînaltul a spus:

﴿مَثَلُ ٱلَّذِينَ حُمِّلُوا۟ ٱلتَّوْرَىٰةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ ٱلْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًۢا﴾

Pilda celor cărora li s-a încredințat Tora, dar care apoi nu au purtat-o, este ca pilda măgarului care poartă cărți.

Coranul, 62:5 (fragment)

Și a spus:

﴿وَٱتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ٱلَّذِىٓ ءَاتَيْنَٰهُ ءَايَٰتِنَا فَٱنسَلَخَ مِنْهَا فَأَتْبَعَهُ ٱلشَّيْطَٰنُ فَكَانَ مِنَ ٱلْغَاوِينَ وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَٰهُ بِهَا وَلَٰكِنَّهُۥٓ أَخْلَدَ إِلَى ٱلْأَرْضِ وَٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ﴾

Istorisește-le vestea celui căruia i-am dat semnele Noastre, dar care s-a lepădat de ele. Șeitan l-a urmărit și el a ajuns dintre cei rătăciți. Dacă am fi voit, l-am fi înălțat prin ele, dar el s-a lipit de pământ și și-a urmat pofta.

Coranul, 7:175-176 (fragment)

Și Preaînaltul a spus:

﴿فَخَلَفَ مِنۢ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا۟ ٱلْكِتَـٰبَ يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَـٰذَا ٱلْأَدْنَىٰ وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا وَإِن يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِّثْلُهُۥ يَأْخُذُوهُ ۚ أَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِم مِّيثَـٰقُ ٱلْكِتَـٰبِ أَن لَّا يَقُولُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ إِلَّا ٱلْحَقَّ وَدَرَسُوا۟ مَا فِيهِ ۗ وَٱلدَّارُ ٱلْـَٔاخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ﴾

După ei au venit urmași care au moștenit Cartea. Ei iau bunurile acestei lumi de jos și spun: «Vom fi iertați!» Iar dacă le vin bunuri asemenea lor, le iau. Oare nu s-a luat de la ei legământul Cărții, să nu spună despre Allah decât adevărul? Ei au studiat ceea ce cuprinde ea. Lăcașul de Apoi este mai bun pentru cei care au teamă.

Coranul, 7:169 (fragment)

Și a spus:

﴿وَأَضَلَّهُ ٱللَّهُ عَلَىٰ عِلْمٍ﴾

Și Allah l-a lăsat să rătăcească având cunoaștere.

Coranul, 45:23 (fragment)

Aceasta, potrivit interpretării celor care înțeleg versetul în sensul unei cunoașteri aflate la cel pe care Allah l-a lăsat să rătăcească.

Cât despre cunoașterea pe care Allah Preaînaltul a pomenit-o mustrând-o, El a spus despre vrăjitorie:

﴿وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنفَعُهُمْ ۚ وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ
مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ﴾

Ei învață ceea ce le dăunează și nu le folosește. Știau, cu adevărat, că acela care o cumpără nu va avea nicio parte în Viața de Apoi.

Coranul, 2:102 (fragment)

Și a spus:

﴿فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِندَهُم مِّنَ الْعِلْمِ
وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ﴾

Când trimișii lor au venit la ei cu dovezi limpezi, ei s-au bucurat de cunoașterea pe care o aveau, iar ceea ce luau în derâdere i-a împresurat.

Coranul, 40:83

Și Preaînaltul a spus:

﴿يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ
هُمْ غَافِلُونَ﴾

Ei cunosc doar partea văzută a vieții lumești, iar față de Viața de Apoi sunt nepăsători.

Coranul, 30:7

De aceea, Sunna împarte cunoașterea în folositoare și nefolositoare, învață cererea de ocrotire împotriva cunoașterii care nu folosește și cererea cunoașterii folositoare. În Sahih Muslim, Zayd ibn Arqam relatează că Profetul ﷺ spunea:

«O, Allah, caut la Tine ocrotire împotriva unei cunoașteri care nu folosește, a unei inimi care nu se smerește, a unui suflet care nu se satură și a unei rugi căreia nu i se răspunde.»

Autorii colecțiilor Sunan l-au transmis de la Profet ﷺ pe mai multe căi.

În unele variante apare: *«și a unei rugi care nu este ascultată».* În altele apare: *«Caut la Tine ocrotire împotriva acestor patru lucruri.»* Al-Nasa'i a transmis de la Jabir că Profetul ﷺ spunea:

«O, Allah, Îți cer cunoaștere folositoare și caut la Tine ocrotire împotriva unei cunoașteri care nu folosește.»

Al-Tirmidhi a transmis de la Abu Hurayra că Profetul ﷺ spunea:

«O, Allah, fă să-mi folosească ceea ce m-ai învățat, învață-mă ceea ce îmi folosește și sporește-mi cunoașterea!»

Al-Nasa'i a transmis de la Anas că Profetul ﷺ se ruga astfel: *«O, Allah, fă să-mi folosească ceea ce m-ai învățat, învață-mă ceea ce îmi folosește și dăruiește-mi cunoaștere prin care să-mi aduci folos!»*

Abu Nu'aym a transmis de la Anas că Profetul ﷺ spunea:

«O, Allah, Îți cerem credință statornică, fiindcă se întâmplă ca o credință să nu fie statornică; și Îți cer cunoaștere folositoare, fiindcă se întâmplă ca o cunoaștere să nu fie folositoare.»

Abu Dawud a transmis de la Burayda că Profetul ﷺ a spus:

«Într-o parte a elocinței este vrăjitorie, iar într-o parte a cunoașterii este neștiință.»

Sa'sa'a ibn Suhan a explicat cuvintele *«într-o parte a cunoașterii este neștiință»* astfel: învățatul se silește să adauge cunoașterii sale ceea ce nu știe, iar aceasta îl face să se arate neștiutor.

Ele se mai pot explica astfel: cunoașterea care dăunează și nu folosește este neștiință, fiindcă a nu o cunoaște este mai bine

decât a o cunoaște. Dacă necunoașterea ei este mai bună, atunci ea este mai rea decât neștiința. Așa sunt vrăjitoria și celelalte științe care dăunează religiei ori vieții lumești.

S-a relatat de la Profet ﷺ și explicarea unora dintre științele care nu folosesc. În relatările mursal ale lui Abu Dawud, Zayd ibn Aslam spune: *«S-a zis: „Trimis al lui Allah, cât de învățat este cutare!" El a întrebat: „În ce privință?" Au răspuns: „În genealogiile oamenilor." A spus: „O cunoaștere care nu folosește și o neștiință care nu dăunează."»*

Abu Nu'aym a transmis-o în Riyad al-muta'allimin, prin Baqiyya, de la Ibn Jurayj, de la 'Ata', de la Abu Hurayra, ca relatare atribuită Profetului. În ea, oamenii spun: *«Este cel mai cunoscător al genealogiilor arabilor, cel mai cunoscător al poeziei și al lucrurilor în care arabii au avut neînțelegeri.»* La sfârșit se adaugă: *«Cunoașterea este de trei feluri; ce rămâne în afara lor este un adaos: un verset limpede, o Sunna statornicită sau o îndatorire dreaptă.»* Acest lanț de transmitere nu este autentic; Baqiyya a ascuns prin tadlis un transmițător care nu era demn de încredere.

Ultima parte a hadithului a fost transmisă de Abu Dawud și Ibn Maja, de la 'Abd Allah ibn 'Amr ibn al-'As, ca relatare atribuită Profetului: *«Cunoașterea este de trei feluri; tot ce este în afara lor este un adaos: un verset limpede, o Sunna statornicită sau o îndatorire dreaptă.»* În lanțul lui se află 'Abd al-Rahman ibn Ziyad al-Ifriqi, a cărui slăbiciune este bine cunoscută.

S-a transmis porunca de a învăța din genealogie atât cât ajută la păstrarea legăturilor de rudenie. Abu Hurayra relatează că Profetul ﷺ a spus:

> *«Învățați din genealogiile voastre ceea ce vă ajută să păstrați legăturile de rudenie!»*

L-au transmis imamul Ahmad și al-Tirmidhi. Humayd ibn Zanjawayh l-a transmis pe altă cale, de la Abu Hurayra, ca relatare atribuită Profetului: *«Învățați din genealogiile voastre ceea ce vă ajută să păstrați legăturile de rudenie, apoi opriți-vă. Învățați din limba arabă ceea ce vă ajută să cunoașteți Cartea lui Allah, apoi opriți-vă. Învățați despre stele ceea ce vă călăuzește în*

întunecimile uscatului și mării, apoi opriți-vă.» În lanțul acestei relatări se află Ibn Lahiʿa.

Tot el a transmis de la Nuʿaym ibn Abi Hind că ʿUmar a spus: *«Învățați despre stele ceea ce vă călăuzește pe uscat și pe mare, apoi opriți-vă. Învățați din genealogie ceea ce vă ajută să păstrați legăturile de rudenie și învățați cu care femei vă este îngăduit să vă căsătoriți și cu care vă este oprit, apoi opriți-vă.»* Misʿar a relatat de la Muhammad ibn ʿAbd Allah că ʿUmar ibn al-Khattab a spus: *«Învățați despre stele ceea ce vă ajută să aflați qibla și drumul.»*

Al-Nakhaʿi nu vedea nimic rău în a învăța despre stele cât îi trebuie omului ca să se orienteze. Ahmad și Ishaq au îngăduit învățarea stațiilor Lunii, precum și a numelor stelelor folosite la orientare. Qatada dezaproba învățarea stațiilor Lunii, iar Ibn ʿUyayna nu a îngăduit-o; Harb a consemnat aceasta despre amândoi. Tawus a spus: *«Câți dintre cei care cercetează stelele și învață literele abjad nu au nicio parte la Allah!»* L-a transmis Harb. Humayd ibn Zanjawayh l-a transmis și el, prin Tawus, de la Ibn ʿAbbas. Aceste cuvinte trebuie înțelese ca referindu-se la pretinsa cunoaștere a influenței astrelor, nu la cunoașterea mișcării lor. Cea dintâi este falsă și oprită. La ea se referă hadithul atribuit Profetului: *«Cine dobândește o ramură din știința astrelor dobândește o ramură din vrăjitorie.»*

L-a transmis Abu Dawud, de la Ibn ʿAbbas, ca relatare atribuită Profetului. Tot el a transmis de la Qabisa, ca relatare atribuită Profetului: *«ʿIyafa, prevestirea prin păsări și trasarea liniilor fac parte din jibt.»* ʿIyafa înseamnă a stârni păsările pentru a citi semne în zborul lor, iar trasarea liniilor înseamnă a desena linii pe pământ.

Știința influenței astrelor este falsă și oprită. A lucra după cerințele ei, de pildă a căuta apropierea de stele și a le aduce jertfe, este necredință. Cât despre cunoașterea mișcării lor, majoritatea învățaților îngăduie să se învețe din ea ceea ce este necesar pentru orientare, aflarea qiblei și a drumurilor. Mai mult de atât nu este necesar și abate de la ceea ce este mai important.

Uneori, cercetarea ei amănunțită duce la neîncredere în orientarea mihraburilor musulmanilor din orașele lor, așa cum s-a

întâmplat adesea la cunoscători ai acestei științe, în vechime și în vremurile mai noi. Aceasta duce la credința că rugăciunea companionilor și a urmașilor lor ar fi fost greșită în multe orașe, ceea ce este fals.

Imamul Ahmad a respins orientarea după steaua al-Jady și a spus: *«Ceea ce s-a transmis este: „Între răsărit și apus este qibla.”»* El voia să spună că nu s-a transmis cerința de a lua în seamă al-Jady și alte stele de acest fel. Ibn Masʿud l-a mustrat pe Kaʿb pentru afirmația că sfera cerească se rotește; Malik și alții au respins și ei aceasta. Imamul Ahmad i-a mustrat pe cei care studiau stelele pentru afirmația că momentul în care soarele trece de zenit diferă de la o țară la alta. Este posibil ca respingerea lor, ori a unora dintre ei, să fi fost pentru că trimișii nu vorbiseră despre aceste lucruri, deși specialiștii lor le susțineau cu certitudine, și pentru că preocuparea cu ele putea duce la o stricăciune întinsă.

Unul dintre cei care cunoșteau asemenea lucruri a adus o obiecție hadithului coborârii în ultima treime a nopții. El a spus: *«Ultima treime a nopții diferă de la o țară la alta, așadar coborârea nu poate avea loc la un timp anume.»* Caracterul respingător al acestei obiecții este cunoscut în mod necesar din religia islamică.

Dacă Trimisul ﷺ sau califii săi bine călăuziți ar fi auzit pe cineva aducând-o, nu ar fi intrat în dispută cu el, ci s-ar fi grăbit să-l pedepsească și să-l așeze în rândul potrivnicilor ipocriți care dezmint adevărul.

Tot astfel, cercetarea excesivă a genealogiilor este un lucru de care nu este nevoie. Mai înainte am amintit interdicția transmisă de la ʿUmar și de la alții, deși unii companioni și urmași ai lor le cunoșteau și se preocupau de ele. La fel, adâncirea excesivă în limba arabă, în lexic și în gramatică, distrage de la cunoașterea mai importantă; oprirea la ea îl lipsește pe om de cunoaștere folositoare. Al-Qasim ibn Mukhaymira dezaproba știința gramaticii și spunea: *«Începutul ei este preocupare care te absoarbe, iar sfârșitul ei este trufie.»* Se referea la adâncirea excesivă în ea. De aceea, Ahmad dezaproba cercetarea exagerată a limbii și a cuvintelor ei rare. L-a mustrat pe Abu ʿUbayda pentru aceasta și a

spus: *«Îl abate de la ceea ce este mai important.»* De aceea se spune că limba arabă este pentru vorbire ca sarea pentru mâncare: se ia din ea cât îndreaptă vorbirea, așa cum se ia din sare cât îmbunătățește mâncarea; surplusul o strică.

La fel, din aritmetică este necesar ceea ce ajută la calcularea părților de moștenire, a legatelor și a averilor împărțite celor îndreptățiți la ele. Ceea ce depășește aceasta și nu folosește decât la exersarea și ascuțirea minții nu este necesar și abate de la ceea ce este mai important.

Cât despre științele apărute după companioni, pe care adepții lor le-au dezvoltat, le-au numit *«științe»* și au socotit că acela care nu le cunoaște este neștiutor ori rătăcit, toate acestea sunt inovații dintre noutățile interzise. Din ele face parte ceea ce mu'taziliții au introdus în discuțiile despre predestinare și în formularea de analogii cu privire la Allah. S-a transmis interdicția de a ne afunda în predestinare. În colecțiile Sahih ale lui Ibn Hibban și al-Hakim se relatează de la Ibn 'Abbas, ca atribuire Profetului: *«Treburile acestei comunități vor continua pe calea cea potrivită și apropiată de adevăr, câtă vreme nu vor vorbi despre copii și despre predestinare.»*

Aceasta s-a transmis și ca vorbă a companionului, iar unii au preferat această formă. Al-Bayhaqi a transmis de la Ibn Mas'ud, ca relatare atribuită Profetului: *«Când sunt pomeniți companionii mei, opriți-vă; când sunt pomenite stelele, opriți-vă.»*

S-a transmis pe mai multe căi, ale căror lanțuri au fost criticate. S-a relatat de la Ibn 'Abbas că i-a spus lui Maymun ibn Mihran: «Ferește-te de cercetarea stelelor, fiindcă duce la ghicitorie; de [cercetarea] predestinării, fiindcă duce la erezie; și ferește-te să jignești vreunul dintre companionii lui Muhammad ﷺ, ca nu cumva Allah să te arunce cu fața în Foc.» Abu Nu'aym l-a transmis ca atribuit Profetului, însă această atribuire nu este autentică.

Interdicția de a ne afunda în predestinare are mai multe înțelesuri. Unul este să pui părți ale Cărții lui Allah împotriva altora: cel care afirmă predestinarea invocă un verset, cel care o neagă invocă altul, apoi se ceartă în această privință. S-a relatat că

aceasta s-a întâmplat pe vremea Profetului ﷺ, iar el s-a mâniat și a interzis-o. Face parte din neînțelegerea și disputa asupra Coranului care au fost interzise.

Un altul este a afirma ori a nega predestinarea prin analogii raționale: de pildă, afirmația qadariților că, dacă Allah ar fi hotărât și predestinat, apoi ar pedepsi, ar fi nedrept; ori afirmația potrivnicilor lor că Allah i-a constrâns pe robi la faptele lor și altele asemenea.

Un altul este cercetarea tainei predestinării. Interzicerea ei s-a transmis de la ʿAli și de la alți înaintași, fiindcă robii nu pot pătrunde realitatea ei. Tot din lucrurile nou introduse fac parte discuțiile muʿtaziliților și ale celor care le-au urmat despre Ființa și atributele lui Allah Preaînaltul, întemeiate pe dovezi raționale. Acestea sunt mai primejdioase decât discuția despre predestinare, fiindcă aceea privește faptele Sale, pe când aceasta privește Ființa și atributele Sale.

Aceștia se împart în două categorii. **Prima** îi cuprinde pe cei care neagă multe dintre cele aduse de Carte și de Sunna, socotind că ele ar implica asemănarea cu făpturile. Așa sunt afirmațiile muʿtaziliților: «Dacă ar putea fi văzut, ar fi un corp, fiindcă ceva poate fi văzut numai într-o direcție» și «Dacă ar avea o vorbire care se aude, ar fi un corp.» Cei care neagă înălțarea deasupra Tronului li s-au alăturat, negând-o din cauza acestei îndoieli. Aceasta este calea muʿtaziliților și a jahmiților. Înaintașii au fost de acord în a-i socoti inovatori și rătăciți. Mulți dintre cei de mai târziu care s-au revendicat de la Sunna și hadith le-au urmat calea în unele privințe.

A doua îi cuprinde pe cei care au vrut să afirme acestea cu dovezi raționale netransmise în relatări și să respingă afirmațiile celor dintâi. Aceasta este metoda lui Muqatil ibn Sulayman și a celor care l-au urmat, precum Nuh ibn Abi Maryam; lor li s-au alăturat unii tradiționiști, mai vechi și mai noi. Este și calea karramiților. Unii dintre ei, pentru a afirma aceste atribute, au afirmat corporalitatea, fie prin termenul folosit, fie prin înțeles. Alții I-au atribuit lui Allah calități care nu au venit în Carte și în

Sunna, precum mișcarea și alte lucruri pe care ei le consideră consecințe necesare ale atributelor confirmate.

Înaintașii l-au mustrat pe Muqatil pentru felul în care îl combătea pe Jahm prin dovezi raționale și l-au criticat aspru. Unii au socotit îngăduită uciderea lui; printre ei se aflau Makki ibn Ibrahim, șeicul lui al-Bukhari, și alții.

Calea dreaptă este cea a înaintașilor virtuoși: a lăsa versetele și hadithurile despre atribute așa cum au venit, fără a le da interpretări, fără a stabili cum sunt și fără a le asemăna [cu atributele făpturilor]. Nu se poate atribui autentic niciunuia dintre ei o poziție contrară, cu atât mai puțin imamului Ahmad. Ei nu se afundau în înțelesurile lor și nu făceau analogii pentru ele. Chiar dacă unii apropiați de vremea imamului Ahmad au făcut câte ceva de acest fel, urmând metoda lui Muqatil, ei nu trebuie urmați în aceasta. Cei de urmat sunt imamii Islamului, precum Ibn al-Mubarak, Malik, al-Thawri, al-Awzaʿi, al-Shafiʿi, Ahmad, Ishaq, Abu ʿUbayd și cei asemenea lor.

În cuvintele niciunuia dintre aceștia nu se găsește ceva de felul vorbirii teologilor speculativi, cu atât mai puțin al filosofilor. Aceasta nu a pătruns în vorbirea celor care au rămas feriți de critică și de învinuire. Abu Zurʿa al-Razi a spus: *«Oricine are cunoaștere, dar nu și-o păzește și, pentru a o răspândi, are nevoie de ceva din teologia speculativă, nu sunteți de-ai lui.»*

Tot dintre științele nou introduse fac parte regulile și principiile raționale alcătuite de juriștii adepți ai opiniei și raportarea chestiunilor de jurisprudență la acestea, fie că ele contrazic relatările Sunnei, fie că se potrivesc cu ele, pentru a aplica neabătut regulile fixate. Chiar dacă temelia lor era o interpretare a textelor Cărții și Sunnei, alții nu le împărtășeau aceste interpretări. Tocmai pentru aceasta imamii Islamului i-au mustrat pe unii juriști ai opiniei din Hijaz și Irak și au condamnat-o cu asprime.

Cât despre imamii și juriștii oamenilor hadithului, ei urmează hadithul autentic oriunde se găsește, dacă companionii și cei de după ei, ori o parte dintre ei, l-au pus în practică. Ceea ce au căzut de acord să lase nu este îngăduit să fie pus în practică, fiindcă nu

l-au lăsat decât știind că nu se lucrează potrivit lui. ʻUmar ibn ʻAbd al-ʻAziz a spus: *«Luați din opinii ceea ce se potrivește cu cei dinaintea voastră, fiindcă ei erau mai învățați decât voi.»*

În privința hadithului care contrazicea practica oamenilor din Medina, Malik considera că trebuie urmată practica lor, pe când majoritatea urmau hadithul.

Imamii înaintașilor au condamnat și disputa, cearta și polemica în chestiunile a ceea ce este îngăduit și oprit. Aceasta nu era calea imamilor Islamului, ci a fost introdusă după ei, așa cum au introdus-o juriștii din cele două centre irakiene în chestiunile asupra cărora șafiʻiții și hanafiții nu cădeau de acord. Au alcătuit cărți despre divergențe și au dezvoltat cercetarea și disputa asupra lor. Toate acestea sunt noutăți fără temei; au devenit cunoașterea lor și i-au abătut de la cunoașterea folositoare.
Înaintașii au condamnat aceasta. În colecțiile Sunan s-a transmis hadithul atribuit Profetului: «Niciun neam nu s-a rătăcit după ce fusese călăuzit fără să i se fi dat [patima] disputei.» Apoi el a recitat:

﴿مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًۢا ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ﴾

Ei nu ți-au adus această pildă decât pentru dispută. Ba ei sunt oameni certăreți.
Coranul, 43:58 (fragment)

Unii înaintași au spus: *«Când Allah îi voiește răul unui rob, îi închide poarta faptelor și îi deschide poarta disputei.»*

Malik a spus: *«I-am cunoscut pe oamenii acestui oraș și ei dezaprobau această înmulțire a lucrurilor cu care oamenii se ocupă astăzi»* — voia să spună: a chestiunilor. El critica vorbirea multă și înmulțirea hotărârilor juridice și spunea: *«Unul dintre ei vorbește de parcă ar fi o cămilă înfierbântată: „Este așa! Este așa!", mugind în vorbirea lui.»* Nu-i plăcea să răspundă la multe întrebări și spunea: «Allah, Cel Atotputernic și Măreț, a spus:

﴿وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلرُّوحِ ۖ قُلِ ٱلرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّى﴾

Ei te întreabă despre duh. Spune: «Duhul ține de porunca Stăpânului meu.»

Coranul, 17:85 (fragment)

Nu i-a venit un răspuns [amănunțit] în această privință.» I s-a spus: «Un om cunoaște relatările Sunnei; să se certe pentru a le apăra?» A răspuns: «Nu; el doar face cunoscută Sunna. Dacă este primită de la el, bine; altfel tace.» Și spunea: «Polemica și disputa în cunoaștere îndepărtează lumina cunoașterii» și «Polemica în cunoaștere împietrește inima și naște dușmănie.» La multe dintre întrebările care îi erau puse răspundea: «Nu știu.» Imamul Ahmad îi urma calea în aceasta.

S-a transmis interdicția înmulțirii întrebărilor, a întrebărilor făcute pentru a încurca și a întrebărilor despre întâmplări care nu au avut încă loc. Relatarea tuturor acestora ar fi lungă. Cu toate acestea, în cuvintele înaintașilor și ale imamilor, precum Malik, al-Shafi'i, Ahmad și Ishaq, se găsesc îndrumări către temeiurile jurisprudenței și izvoarele hotărârilor, în cuvinte scurte și cuprinzătoare, prin care se înțelege ceea ce se dorește, fără prelungire și fără prisos de vorbire. În cuvintele lor există respingerea afirmațiilor contrare Sunnei, prin cea mai delicată aluzie și cea mai frumoasă exprimare; cine le înțelege se poate lipsi de vorbirea lungă a celor care au venit după ei. Uneori, lungile expuneri ale urmașilor nici măcar nu cuprind adevărul aflat în cuvintele scurte și cuprinzătoare ale înaintașilor și imamilor.

Cei dintre înaintașii comunității care s-au abținut de la înmulțirea certurilor și disputelor nu au tăcut din neștiință ori neputință, ci din cunoaștere și teamă de Allah. Iar aceia dintre cei de mai târziu care au vorbit și s-au întins în vorbire nu au făcut-o pentru că ar fi avut o cunoaștere aparte, necunoscută înaintașilor, ci din iubire de vorbă și din lipsă de scrupul religios. Al-Hasan, auzind niște oameni certându-se, a spus: *«Aceștia sunt oameni care s-au săturat de adorare, cărora vorbirea li se pare ușoară și al căror scrupul religios a scăzut; de aceea au început să vorbească.»*

Mahdi ibn Maymun a spus: *«L-am auzit pe Muhammad ibn Sirin, în vreme ce un om îl provoca la polemică, iar el și-a dat seama de aceasta, spunând: „Știu ce urmărește. Dacă aș voi să mă iau la întrecere cu tine în polemică, aș cunoaște căile ei.”»* În altă relatare a spus: *«Cunosc polemica mai bine decât tine, dar nu mă iau la întrecere cu tine.»* Ibrahim al-Nakhaʿi a spus: *«Nu m-am certat niciodată.»* ʿAbd al-Karim al-Jazari a spus: *«Niciun om cu scrupul religios nu s-a dedat vreodată certurilor.»* Jaʿfar ibn Muhammad a spus: *«Feriți-vă de certurile în religie! Ele preocupă inima și nasc ipocrizie.»*

ʿUmar ibn ʿAbd al-ʿAziz spunea: «Când auzi polemică, oprește-te.» Și a spus: «Cel care își face religia țința certurilor va trece des [de la o părere la alta].» Și a spus: «Înaintașii s-au oprit în cunoștință de cauză și s-au abținut având o înțelegere pătrunzătoare. Dacă ar fi cercetat, ar fi fost mai în stare să cerceteze.» Cuvintele înaintașilor în acest sens sunt foarte numeroase.

Mulți dintre cei de mai târziu au fost amăgiți de aceasta și au socotit că omul cu multă vorbă, multe dispute și multe certuri în chestiunile religiei este mai învățat decât cel care nu este așa. Aceasta este neștiință curată. Privește-i pe marii companioni și pe învățații lor, precum Abu Bakr, ʿUmar, ʿAli, Muʿadh, Ibn Masʿud și Zayd ibn Thabit: cum erau ei? Cuvintele lor sunt mai puține decât ale lui Ibn ʿAbbas, dar ei aveau mai multă cunoaștere decât el. Tot astfel, cuvintele urmașilor companionilor sunt mai numeroase decât ale companionilor, dar companionii aveau mai multă cunoaștere decât ei. La fel, cei din generația de după urmași au

vorbit mai mult decât urmașii, dar urmașii aveau mai multă cunoaștere decât ei.

Cunoașterea nu stă în mulțimea relatărilor și nici în mulțimea vorbelor; ea este o lumină aruncată în inimă, prin care robul înțelege adevărul și îl deosebește de fals, apoi îl exprimă prin cuvinte scurte care împlinesc scopul.
Profetului ﷺ i-au fost date cuvintele cuprinzătoare, iar vorbirea i-a fost concentrată. De aceea s-a transmis interdicția vorbirii multe și a întinderii în vorbe și discuții. Profetul ﷺ a spus:

«Allah nu a trimis niciun profet decât ca să transmită, iar despicarea vorbelor este de la Șeitan.»

Aceasta înseamnă că profetul vorbește cât este necesar pentru a transmite mesajul; mulțimea vorbelor și despicarea lor sunt însă condamnabile. Predicile Profetului ﷺ erau cumpătate. Când vorbea, cine ar fi vrut să-i numere cuvintele le-ar fi putut număra. El a spus: *«Într-o parte a elocinței este vrăjitorie.»* A spus aceasta pentru a o mustra, nu pentru a o lăuda, așa cum au crezut unii. Cine cercetează contextul formulărilor hadithului va fi sigur de aceasta.

La al-Tirmidhi și la alții se relatează de la ʿAbd Allah ibn ʿAmr, ca atribuire Profetului: *«Allah îl urăște pe omul elocvent care își răsucește limba așa cum vaca își învârte limba.»* Există multe hadithuri în acest sens, atât atribuite Profetului, cât și consemnate ca vorbe ale lui ʿUmar, Saʿd, Ibn Masʿud, ʿA'ișa și ale altor companioni. Trebuie, așadar, să avem convingerea că nu oricine are o vorbire mai amplă și vorbește mai mult despre cunoaștere este mai învățat decât cel care nu face așa.

Am ajuns să fim încercați prin oameni neștiutori care cred că unii dintre cei de mai târziu, fiindcă au vorbit pe larg, au mai multă cunoaștere decât înaintașii. Unii cred despre un anumit om că este mai învățat decât toți cei dinaintea lui, dintre companioni și cei care i-au urmat, din pricina elocinței și a vorbelor sale multe. Alții spun că este mai învățat decât juriștii renumiți, urmați de oameni. Din aceasta decurge însă și afirmația dintâi, fiindcă acești juriști renumiți au vorbit mai mult decât cei

dinaintea lor. Dacă omul venit după ei ar fi mai învățat decât ei din pricina întinderii vorbelor sale, atunci cu atât mai mult ar fi mai învățat decât cei care au vorbit mai puțin decât ei, precum al-Thawri, al-Awzaʿi, al-Layth, Ibn al-Mubarak, cei din generația lor și cei de dinaintea lor, dintre urmași și companioni.

Toți aceștia au vorbit mai puțin decât cei veniți după ei. Aceasta este o mare înjosire a înaintașilor virtuoși, o părere rea despre ei și o învinuire de neștiință și de cunoaștere insuficientă. Nu există putere și nici tărie decât prin Allah. Ibn Masʿud a spus adevărul când a zis despre companioni: *«Ei au cele mai drepte inimi din această comunitate, cea mai adâncă cunoaștere și cea mai puțină afectare.»* Ceva asemănător s-a relatat și de la Ibn ʿUmar. Aceste cuvinte arată că cei de după ei au mai puțină cunoaștere și mai multă afectare.

Ibn Masʿud a mai spus: *«Voi trăiți într-o vreme în care învățații sunt mulți și predicatorii puțini. După voi va veni o vreme cu puțini învățați și mulți predicatori.»* Cel cu multă cunoaștere și puține vorbe este lăudat, iar cel aflat la polul opus este mustrat. Profetul ﷺ a mărturisit credința și înțelegerea religiei ale oamenilor din Yemen. Oamenii Yemenului sunt dintre cei care vorbesc cel mai puțin și se întind cel mai puțin în științe, însă cunoașterea lor este folositoare, așezată în inimile lor, iar prin limbă exprimă din ea cât este necesar. Aceasta este înțelegerea religiei și cunoașterea folositoare.

Prin urmare, cea mai bună cunoaștere în explicarea Coranului, în înțelesurile hadithului și în discutarea a ceea ce este îngăduit și oprit este cea transmisă de la companioni, de la urmașii lor și de la cei care i-au urmat, până la imamii renumiți ai Islamului, demni de urmat, pe care i-am numit mai înainte.

A păstra cu exactitate ceea ce s-a relatat de la ei în aceste privințe, împreună cu înțelegerea, chibzuirea și aprofundarea lui, este cea mai bună cunoaștere. În multe dintre dezvoltările apărute după ei nu există bine, afară de ceea ce explică o vorbă legată de cuvintele lor. Cât despre ceea ce contrazice cuvintele lor, cea mai mare parte este falsă ori fără folos. În cuvintele lor se află îndeajuns și încă mai mult. Nu se găsește în vorbele celor de după

ei vreun adevăr care să nu se afle deja în cuvintele lor, printr-o exprimare mai scurtă și mai cuprinzătoare. Și nu se găsește în vorbele celor de după ei vreun fals fără ca în cuvintele lor să existe ceva care îi arată falsitatea celui care le înțelege și le cercetează. În cuvintele lor se găsesc înțelesuri minunate și temeiuri subtile, la care cei veniți după ei nu ajung și pe care nici nu le ating.

Cine nu ia cunoașterea din cuvintele lor pierde tot acest bine și, urmându-i pe cei de după ei, cade și în mult fals. Cine vrea să adune cuvintele lor are nevoie să deosebească ceea ce este autentic de ceea ce este nesănătos, cunoscând critica și acreditarea transmițătorilor și cauzele ascunse ale relatărilor. Cine nu le cunoaște nu poate avea siguranță în ceea ce transmite; adevărul i se amestecă cu falsul și nu are încredere în ceea ce deține. Vedem că acela care cunoaște puțin aceste lucruri nu are încredere în cele relatate de la Profet ﷺ și de la înaintași, fiindcă nu cunoaște ceea ce este autentic și ceea ce este nesănătos. Din neștiință, socotește posibil ca totul să fie fals, deoarece nu cunoaște mijloacele prin care se deosebește ceea ce este autentic de ceea ce este nesănătos.

Al-Awzaʿi a spus: *«Cunoașterea este ceea ce au adus companionii lui Muhammad ﷺ. În afara acesteia nu este cunoaștere.»* La fel a spus imamul Ahmad. Despre urmași el a spus: *«Ai de ales»*, adică ai de ales dacă să le consemnezi cuvintele ori să le lași. Al-Zuhri le consemna; Salih ibn Kaysan l-a contrazis, apoi a regretat că lăsase deoparte cuvintele urmașilor.

În vremea noastră se impune consemnarea cuvintelor imamilor înaintași, demni de urmat, până la vremea lui al-Shafiʿi, Ahmad, Ishaq și Abu ʿUbayd. Omul să fie cu băgare de seamă față de ceea ce a apărut după ei, fiindcă au apărut multe noutăți. Au apărut și unii care s-au revendicat de la urmarea Sunnei și a hadithului, dintre zahiriți și cei asemenea lor, deși le contrazic puternic prin abaterea de la imami și printr-o înțelegere cu care se singularizează ori prin adoptarea a ceea ce imamii dinaintea lor nu adoptaseră.

A intra, pe lângă aceasta, în vorbirea teologilor speculativi ori a filosofilor este rău curat. Puțini sunt cei care au intrat în ceva din ea fără să se păteze cu o parte dintre murdăriile lor. Ahmad a spus: *«Cel care cercetează teologia speculativă nu poate rămâne fără să preia ceva din jahmism.»* El și alți imami ai înaintașilor avertizau împotriva oamenilor teologiei speculative, chiar dacă aceștia apărau Sunna. Cât despre faptul că cei care iubesc teologia nou introdusă și îi urmează pe adepții ei îi mustră pe cei care nu se întind în certuri și dispute, numindu-i neștiutori, *«hașwiyya»*, ori spunând că nu-L cunosc pe Allah sau nu-I cunosc religia, toate acestea sunt dintre pașii lui Șeitan. Căutăm la Allah ocrotire împotriva lor.

Tot dintre științele nou introduse fac parte discuțiile despre științele lăuntrice — cunoașterile spirituale, faptele inimii și cele legate de acestea — întemeiate numai pe opinie, gust spiritual ori dezvăluire. În aceasta se află o mare primejdie. Marii imami, precum imamul Ahmad și alții, au condamnat-o. Abu Sulayman spunea: *«Îmi trece prin minte câte un înțeles subtil dintre înțelesurile acestor oameni, dar nu-l primesc decât cu doi martori drepți: Cartea și Sunna.»*

Al-Junayd a spus: «Această cunoaștere a noastră este legată de Carte și de Sunna. Cel care nu a citit Coranul și nu a consemnat hadithul nu trebuie urmat în această cunoaștere a noastră.» Spărtura s-a lărgit în acest domeniu, iar unii au ajuns prin el la felurite forme de erezie și ipocrizie, la pretenția că apropiații lui Allah sunt mai presus decât profeții ori că se pot lipsi de ei, la înjosirea legilor aduse de trimiși, la susținerea sălășluirii [divinului în făptură], a unirii ori a unității existenței și la alte temelii ale necredinței, perversității și nesupunerii, precum pretenția îngăduinței fără limite și a permiterii celor oprite de legile revelate.

Au introdus pe această cale multe lucruri care nu țin deloc de religie. Despre unele, precum cântatul și dansul, au pretins că înmoaie inimile. Despre altele, precum iubirea chipurilor oprite și privirea lor, au pretins că urmăresc disciplinarea sufletelor. Despre altele, precum îmbrăcămintea prin care omul se face cunoscut și

alte lucruri neaduse de Legea revelată, au pretins că frâng sufletul și aduc smerenie. Unele dintre acestea abat de la pomenirea lui Allah și de la rugăciune, precum cântatul și privirea celor oprite. Prin ele s-au asemănat celor care și-au făcut religia distracție și joacă.

Cunoașterea folositoare, în toate aceste domenii, constă în păstrarea exactă a textelor Cărții și Sunnei, în înțelegerea sensurilor lor și în rămânerea, în această privință, în limitele celor transmise de la companioni, urmașii lor și cei care i-au urmat, despre înțelesurile Coranului și hadithului, precum și ale cuvintelor lor despre ceea ce este îngăduit și oprit, renunțarea la atașamentul față de lume, înduioșarea inimilor, cunoașterile spirituale și altele. Mai întâi trebuie să te străduiești să deosebești ceea ce este autentic de ceea ce este nesănătos, apoi să te străduiești să te oprești asupra sensurilor și să le înțelegi. Aceasta este îndeajuns pentru cel care pricepe și îi oferă o preocupare celui interesat de cunoașterea folositoare și ocupat cu ea.
Pe cel care se oprește la aceasta, își îndreaptă sincer intenția numai către Fața lui Allah, Cel Atotputernic și Măreț, și Îi cere ajutorul, Allah îl ajută, îl călăuzește, îi dă izbândă, îl îndreaptă, îi dă înțelegere și îl inspiră. Atunci această cunoaștere își aduce rodul propriu: teama de Allah. După cum El, Cel Atotputernic și Măreț, a spus:

﴿إِنَّمَا يَخْشَى ٱللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ ٱلْعُلَمَٰٓؤُا۟﴾

Dintre robii Săi, numai cei înzestrați cu cunoaștere se tem de Allah.
Coranul, 35:28 (fragment)

Ibn Masʿud și alții au spus: «Este de ajuns ca omului să-i fie teamă de Allah ca să aibă cunoaștere și este de ajuns să se amăgească în privința lui Allah ca să fie neștiutor.» Unii înaintași au spus: «Cunoașterea nu stă în mulțimea relatărilor, ci cunoașterea este teama [de Allah].» Alții au spus: «Cine se teme de Allah este învățat, iar cine I se nesupune este neștiutor.» Cuvintele lor în acest sens sunt foarte multe.

Aceasta fiindcă **această cunoaștere folositoare îndrumă către două lucruri**. Primul este cunoașterea lui Allah și a ceea ce I se cuvine: numele cele mai frumoase, atributele cele mai înalte și faptele uimitoare. De aici decurg cinstirea și preamărirea Lui, teama și sfiala înaintea Lui, iubirea Lui, nădejdea în El, încrederea în El, mulțumirea cu hotărârea Lui și răbdarea în încercările Sale. Al doilea este cunoașterea credințelor, faptelor văzute și lăuntrice și cuvintelor pe care El le iubește și de care este mulțumit, precum și a celor pe care le urăște și care Îl mânie. Aceasta îl face pe cel care le cunoaște să se grăbească spre ceea ce aduce iubirea și mulțumirea lui Allah și să se îndepărteze de ceea ce El urăște și de ceea ce Îl mânie.

Dacă o cunoaștere îi aduce deținătorului ei acest rod, ea este folositoare. Când cunoașterea este folositoare și se așază în inimă, inima se smerește înaintea lui Allah, se frânge și se supune Lui cu sfială, cinstire, teamă, iubire și preamărire. Când inima se smerește, se supune și se frânge înaintea Lui, sufletul se mulțumește cu puținul îngăduit din această lume și se satură cu el. Aceasta îi aduce mulțumire și desprindere de lume și de tot ceea ce trece și nu rămâne: avere, rang și prisos de trai, prin care se micșorează partea omului din desfătarea Vieții de Apoi, chiar dacă el este cinstit la Allah, așa cum au spus Ibn ʿUmar și alți înaintași și cum s-a relatat și cu atribuire Profetului.

De aici se naște între rob și Stăpânul său, Cel Atotputernic și Măreț, o legătură de cunoaștere aparte: dacă Îi cere, îi dă; dacă Îl cheamă, îi răspunde. După cum El a spus în hadithul divin: *«Robul Meu continuă să se apropie de Mine prin fapte de adorare de bunăvoie până când îl iubesc»*, până la cuvintele: *«Dacă Îmi cere, îi voi da negreșit; iar dacă Îmi cere ocrotire, îl voi ocroti negreșit.»*

În altă relatare: «Dacă Mă cheamă, îi voi răspunde negreșit.» În povățuirea dată de Profet ﷺ lui Ibn ʿAbbas se spune: «Păzește [poruncile lui] Allah, iar El te va păzi. Păzește [poruncile lui] Allah și Îl vei găsi înaintea ta. Fă-te cunoscut lui Allah la vreme de bunăstare, iar El te va cunoaște la vreme de strâmtorare.»

Lucrul de căpătâi este ca între rob și Stăpânul său să existe în inimă o cunoaștere aparte, astfel încât să-L găsească aproape, să

se bucure de apropierea Lui în singurătate și să simtă dulceața pomenirii Lui, a rugii, a convorbirii tainice cu El și a slujirii Lui. Aceasta o găsește numai cel care I se supune în ascuns și la vedere. Lui Wuhayb ibn al-Ward i s-a spus: «Simte dulceața ascultării cel care se nesupune?» A răspuns: «Nu; nici măcar cel care are de gând [să se nesupună].»

Când robul găsește aceasta, Îl cunoaște pe Stăpânul său și între el și El există o cunoaștere aparte. Dacă Îi cere, îi dă, iar dacă Îl cheamă, îi răspunde, după cum i-a spus Ṣa'wana lui al-Fudayl. Robul nu încetează să întâmpine greutăți și necazuri în această lume, în barzakh și în locul adunării. Dacă între el și Stăpânul său există o cunoaștere aparte, Allah îi este de ajuns în toate acestea. La aceasta se referă cuvintele Profetului ﷺ din povățuirea lui Ibn 'Abbas: *«Fă-te cunoscut lui Allah la vreme de bunăstare, iar El te va cunoaște la vreme de strâmtorare.»*

Lui Ma'ruf i s-a spus: «Ce te-a îndemnat să te desprinzi [de lume]?» I s-au pomenit moartea, mormântul, locul adunării, Paradisul și Focul. El a răspuns: «Un Rege în mâna Căruia se află toate acestea, dacă între tine și El există o cunoaștere, îți este de ajuns în toate acestea.» Cunoașterea folositoare este aceea care întemeiază legătura de cunoaștere dintre rob și Stăpânul său și îl îndrumă spre El, până când își cunoaște Stăpânul, Îi afirmă unicitatea, se bucură de apropierea Lui, simte sfială din pricina apropierii Lui și Îl adoră ca și cum L-ar vedea.

De aceea, unii companioni au spus: *«Prima cunoaștere care va fi ridicată dintre oameni este smerenia.»* Ibn Mas'ud a spus: *«Sunt oameni care citesc Coranul, dar el nu le trece de clavicule; când însă ajunge în inimă și se înrădăcinează în ea, folosește.»* Al-Hasan a spus: *«Cunoașterea este de două feluri: cunoaștere pe limbă, care este dovada lui Allah împotriva fiului lui Adam, și cunoaștere în inimă, care este cunoașterea folositoare.»* Înaintașii spuneau că învățații sunt de trei feluri: unul care Îl cunoaște pe Allah și cunoaște porunca Lui, unul care Îl cunoaște pe Allah fără să-I cunoască porunca și unul care cunoaște porunca lui Allah fără să-L cunoască pe Allah. Cel dintâi este cel mai deplin: cel care se teme de Allah și Îi cunoaște hotărârile.

Totul stă, așadar, în faptul ca robul să ajungă prin cunoaștere la Stăpânul său și să-L cunoască. Dacă Îl cunoaște pe Stăpânul său, Îl găsește aproape; iar când Îl găsește aproape, El îl apropie de Sine și îi răspunde rugii. Așa cum apare într-o relatare israelită: *«Fiu al lui Adam, caută-Mă și Mă vei găsi! Dacă Mă găsești, ai găsit totul; dacă îți scap, ți-a scăpat totul. Eu îți sunt mai drag decât orice.»* Dhu al-Nun repeta noaptea aceste versuri:

Căutați pentru voi înșivă ceva asemenea cu ceea ce am găsit eu.

Mi-am găsit liniștire la Cineva în iubirea Căruia nu este osteneală.

Dacă mă depărtez, mă apropie; dacă mă apropii de El, Se apropie.

Imamul Ahmad — Allah să aibă milă de el — spunea despre Ma'ruf: *«El are temelia cunoașterii: teama de Allah.»* Temelia este, așadar, cunoașterea lui Allah, care aduce teama și iubirea Lui, apropierea de El, bucuria apropierii și dorul de El. Apoi urmează cunoașterea hotărârilor lui Allah și a ceea ce El iubește și primește de la rob, fie cuvânt, faptă, stare ori credință. Cine împlinește aceste două cunoașteri are o cunoaștere folositoare și dobândește cunoașterea folositoare, inima smerită, sufletul mulțumit și ruga ascultată.

Cine pierde această cunoaștere folositoare cade în cele patru lucruri împotriva cărora Profetul ﷺ cerea ocrotire. Cunoașterea lui devine o nenorocire și o dovadă împotriva lui, fără să-i folosească, fiindcă inima nu i s-a smerit înaintea Stăpânului său, sufletul nu i s-a săturat de lume, ci a dorit-o și a căutat-o tot mai mult, iar ruga nu i-a fost ascultată, fiindcă nu a împlinit poruncile Stăpânului și nu s-a ferit de ceea ce Îl mânie și de ceea ce El urăște.

Aceasta dacă deține o cunoaștere de care se poate avea folos: cea primită din Carte și din Sunna. Dacă este luată din altă parte, ea nu este folositoare în sine și nu se poate avea folos de ea; dimpotrivă, răul ei este mai mare decât folosul. Semnul acestei cunoașteri nefolositoare este că îi aduce deținătorului vanitate,

laudă de sine, trufie, căutarea înălțării și a rangului în această lume, întrecere pentru ea, dorința de a se mândri în fața învățaților, de a se certa cu nesăbuiții și de a îndrepta fețele oamenilor către el. S-a transmis de la Profet ﷺ: *«Cel care caută cunoașterea pentru aceasta — Focul, Focul!»*

Unii deținători ai acestor științe pot pretinde că Îl cunosc pe Allah, că Îl caută și că se întorc de la tot ceea ce este în afara Lui. Scopul lor este însă numai întâietatea în inimile oamenilor, de la regi până la ceilalți, părerea bună a acestora despre ei, mulțimea adepților și folosirea acestora pentru a se înălța deasupra oamenilor.

Un semn al acesteia este afișarea pretenției de a fi dintre apropiații lui Allah, așa cum pretindeau oamenii Cărții și cum au pretins qarmații, batiniții și cei asemenea lor. Aceasta este contrară stării înaintașilor, care își socoteau sufletele mici și nevrednice, lăuntric și la vedere. ʿUmar a spus: *«Cine spune despre sine că este învățat este neștiutor; cine spune despre sine că este credincios este necredincios; cine spune despre sine că este în Paradis este în Foc.»*

Alte semne sunt neprimirea adevărului și nesupunerea față de el, trufia față de cel care spune adevărul, mai ales dacă oamenii îl socotesc mai prejos decât ei, și stăruința în fals, de teamă ca inimile oamenilor să nu se îndepărteze de ei dacă își arată întoarcerea la adevăr. Uneori își arată prin limbă mustrarea și disprețuirea propriei persoane în fața tuturor, pentru ca oamenii să creadă că se socotesc smeriți și să-i laude pentru aceasta. Este una dintre formele subtile ale fățărniciei, asupra căreia au atras atenția urmașii companionilor și învățații de după ei. Din felul în care primesc și caută lauda se vede ceea ce contrazice adevărul și sinceritatea. Omul sincer se teme pentru sine de ipocrizie și de un sfârșit rău; această grijă îl ocupă prea mult ca să primească lauda și să se bucure de ea.

De aceea, printre semnele oamenilor cunoașterii folositoare se află faptul că nu-și atribuie vreo stare ori treaptă spirituală, că în inimile lor urăsc să fie declarați curați și lăudați și că nu se trufesc față de nimeni. Al-Hasan a spus: *«Juristul este numai acela care*

este desprins de lume, dorește Viața de Apoi, își înțelege religia și stăruie în adorarea Stăpânului său.» În altă relatare de la el se spune: *«Cel care nu-l invidiază pe cel de deasupra sa, nu-l ia în derâdere pe cel de sub el și nu ia răsplată pentru o cunoaștere pe care Allah l-a învățat-o.»* Înțelesul acestor ultime cuvinte s-a transmis și ca vorbă a lui Ibn ʻUmar. Cu cât oamenii cunoașterii folositoare sporesc în această cunoaștere, cu atât sporesc în smerenie înaintea lui Allah, în teamă, în frângerea inimii și în supunere.

Unii înaintași au spus: «Învățatul ar trebui să-și pună țărână pe cap, din smerenie față de Stăpânul său.» Cu cât îi sporește cunoașterea despre Stăpânul său și Îl cunoaște mai bine, cu atât sporesc teama și iubirea lui și cu atât se supune și își frânge inima înaintea Lui. Un semn al cunoașterii folositoare este că îl îndrumă pe deținătorul ei să fugă de lume, mai ales de întâietate, celebritate și laudă. Îndepărtarea de ele și străduința de a le ocoli sunt semne ale cunoașterii folositoare. Dacă îi vine ceva din acestea fără să fi urmărit ori ales, el se teme foarte mult de urmarea lor, până acolo încât se teme să nu fie o înșelare și o atragere treptată [spre pedeapsă], așa cum imamul Ahmad se temea pentru sine când numele i-a devenit cunoscut și faima i s-a întins.

Un alt semn al cunoașterii folositoare este că deținătorul ei nu pretinde că este învățat, nu se mândrește cu ea în fața nimănui și nu-i numește pe alții neștiutori, afară de cel care contrazice Sunna și pe adepții ei. Despre acesta vorbește din mânie pentru Allah, nu pentru sine și nici urmărind să se înalțe deasupra cuiva.

Cel a cărui cunoaștere nu este folositoare nu are altă preocupare decât să se trufească prin cunoașterea sa în fața oamenilor, să arate superioritatea cunoașterii sale asupra lor, să-i învinuiască de neștiință și să-i micșoreze, ca să se înalțe astfel deasupra lor. Aceasta este una dintre cele mai urâte și mai josnice însușiri.

Uneori îi învinuiește pe învățații dinaintea sa de neștiință, nepăsare și greșeală. Iubirea de sine și dorința de a ieși în față îi dau o părere bună despre sine și una rea despre înaintași.

Oamenii cunoașterii folositoare sunt contrariul: au o părere rea despre sine și una bună despre învățații înaintași. Recunosc din inimă și din suflet meritul înaintașilor față de ei și neputința lor de a le atinge treptele ori măcar de a se apropia de ele. Cât de frumoase sunt cuvintele lui Abu Hanifa, care, întrebat care dintre ʿAlqama și al-Aswad era mai merituos, a spus: *«Pe Allah, noi nu suntem vrednici nici să-i pomenim; cum să hotărâm care este mai merituos?»* Când pomenea caracterul înaintașilor, Ibn al-Mubarak recita:

Nu ne pomeni pe noi alături de ei; omul sănătos, când merge,
nu este asemenea celui țintuit locului.

Cel a cărui cunoaștere este nefolositoare, dacă își vede vreo superioritate asupra înaintașilor în vorbire și în despicarea cuvintelor, își închipuie că are asupra lor o superioritate în științe ori într-o treaptă la Allah, printr-un merit cu care ar fi fost înzestrat aparte de cei dinainte. Îi disprețuiește și îndrăznește să-i învinuiască de puțină cunoaștere. Sărmanul nu știe că puținele cuvinte ale înaintașilor veneau numai din scrupul religios și teamă de Allah. Dacă ar fi vrut să vorbească și să se întindă, nu le-ar fi fost cu neputință.

Ibn ʿAbbas le-a spus unor oameni pe care i-a auzit polemizând despre religie: «Nu știți că Allah are robi pe care teama de Allah i-a făcut să tacă, fără neputință de exprimare și fără mutenie? Ei sunt învățații, elocvenții, cei cu limbă dezlegată și cei nobili, cunoscători ai zilelor lui Allah. Când însă își amintesc măreția lui Allah, mințile li se tulbură, inimile li se frâng și limbile li se opresc. Când își revin, se grăbesc spre Allah cu fapte curate. Se socotesc dintre cei care au neglijat, deși sunt chibzuiți și puternici, și se socotesc alături de nedrepți și păcătoși, deși sunt drepți și nevinovați. Ei nu socotesc mult nici ceea ce este mult [din ceea ce fac] pentru El, nu se mulțumesc cu puțin pentru El și nu-și fac din fapte un temei de pretenție înaintea Lui. Oriunde îi întâlnești, sunt îngrijorați, temători, cuprinși de cutremur și frică.» L-au transmis Abu Nuʿaym și alții.

Imamul Ahmad și al-Tirmidhi au transmis de la Abu Umama că Profetul ﷺ a spus:

«Sfiala și reținerea în vorbire sunt două ramuri ale credinței, iar vorbirea nerușinată și elocința sunt două ramuri ale ipocriziei.»

Al-Tirmidhi l-a socotit bun.
Al-Hakim l-a transmis și l-a socotit autentic. Ibn Hibban a transmis în Sahih-ul său de la Abu Hurayra că Profetul ﷺ a spus:

«Exprimarea limpede este de la Allah, iar neputința exprimării este de la Șeitan. Exprimarea limpede nu stă în mulțimea vorbelor, ci în hotărârea limpede în privința adevărului. Iar neputința exprimării nu stă în puține vorbe, ci în nesocotirea adevărului.»

În relatările mursal ale lui Muhammad ibn Kaʿb al-Qurazi, de la Profet ﷺ, se spune: *«Prin trei lucruri robul pierde în această lume, dar câștigă în Viața de Apoi ceva mai mare: mila, sfiala și reținerea limbii.»* ʿAwn ibn ʿAbd Allah a spus: *«Trei lucruri țin de credință: sfiala, castitatea și reținerea — reținerea limbii, nu neputința inimii ori a faptelor. Prin ele se câștigă în Viața de Apoi și se pierde în această lume; iar ceea ce adaugă în Viața de Apoi este mai mare decât ceea ce scad din lume.»* Aceasta s-a transmis și cu atribuire Profetului, pe o cale slabă.

Unii înaintași au spus: *«Un om ședea printre ceilalți, iar ei credeau că are o neputință de exprimare; însă nu avea nicio neputință: era un musulman cu înțelegere a religiei.»* Cine cunoaște valoarea înaintașilor știe că tăcerea lor asupra felurilor de vorbire pe care le-au lăsat, asupra disputelor și certurilor multe și asupra exprimării care depășește nevoia nu venea din neputință de exprimare, neștiință ori insuficiență, ci din scrupul religios și teamă de Allah și din înlocuirea preocupării nefolositoare cu cea folositoare.

La fel stau lucrurile cu vorbirea lor despre temeliile religiei și ramurile ei, despre explicarea Coranului și hadithului, despre desprinderea de lume și înduioșarea inimilor, despre înțelepciune și povețe și despre toate celelalte lucruri discutate de ei. Cine le urmează calea este călăuzit. Cine merge pe altă cale și se dedă

multor întrebări, cercetări, dispute și vorbe, dacă le recunoaște meritul și își recunoaște propria lipsă, se află într-o stare apropiată [de bine]. Iyas ibn Muʿawiya a spus: «Oricine nu-și cunoaște defectul este un nesăbuit.» I s-a spus: «Care este defectul tău?» A răspuns: «Vorbirea multă.» Dacă însă cineva își pretinde superioritatea și le atribuie celor dinainte lipsă și neștiință, a căzut într-o rătăcire vădită și a suferit o pierdere mare.

În aceste vremuri stricate, omul fie se mulțumește să fie învățat înaintea lui Allah, fie nu se mulțumește decât să fie socotit învățat de oamenii vremii. Dacă se mulțumește cu întâia stare, să-i fie de ajuns că Allah știe ceea ce este el. Cine are o legătură de cunoaștere cu Allah se mulțumește cu faptul că Allah îl cunoaște. Cine nu se mulțumește decât să fie învățat în ochii oamenilor intră sub cuvintele Profetului ﷺ: *«Cine caută cunoașterea ca să se mândrească înaintea învățaților, să se certe cu nesăbuiții ori să îndrepte fețele oamenilor către el să-și pregătească locul în Foc.»*

Wuhayb ibn al-Ward a spus: *«Câți învățați sunt numiți de oameni învățați, deși la Allah sunt socotiți dintre neștiutori!»* În Sahih Muslim, Abu Hurayra relatează de la Profet ﷺ că primii prin care va fi ațâțat Focul sunt trei. Unul este cel care a citit Coranul și a învățat cunoașterea pentru ca oamenii să spună: *«Este recitator, este învățat.»* I se va spune: *«S-a spus deja aceasta.»* Apoi se va porunci să fie târât cu fața în jos și aruncat în Foc. Dacă sufletul lui nu se mulțumește nici cu aceasta și vrea să ajungă la treapta judecării dintre oameni, fiindcă oamenii vremii nu-l cinstesc și nu-l iau în seamă pe cel care nu este așa, atunci el a schimbat ceea ce este mai bun cu ceea ce este mai prejos și a trecut de la treapta învățaților la treapta asupritorilor.

De aceea, unii înaintași, când li s-a cerut să fie judecători și au refuzat, au spus: *«Am învățat cunoașterea numai pentru a fi adunat prin ea cu profeții, nu cu regii. Învățații vor fi adunați cu profeții, iar judecătorii cu regii.»* Credinciosul are nevoie de puțină răbdare, prin care ajunge la o odihnă îndelungată. Dacă se pierde cu firea și nu rabdă, este precum a spus Ibn al-Mubarak: *«Cine rabdă, cât de puțin are de răbdat! Cine se pierde cu firea, cât de puțin se desfată!»* Imamul al-Shafiʿi — Allah să aibă milă de el — recita:

Suflete, nu este decât răbdarea câtorva zile, a căror durată este ca niște vise învălmășite.

Suflete, treci degrabă dincolo de lume și las-o, fiindcă adevărata viață este înaintea mea.

Îi cerem lui Allah Preaînaltul cunoaștere folositoare și căutăm la El ocrotire împotriva unei cunoașteri care nu folosește, a unei inimi care nu se smerește, a unui suflet care nu se satură și a unei rugi care nu este ascultată. O, Allah, căutăm la Tine ocrotire împotriva acestor patru lucruri. Lauda lui Allah, Stăpânul lumilor! Allah să-l binecuvânteze pe stăpânul nostru Muhammad, familia și toți companionii săi și să le dăruiască pace.

2 Împietrirea inimii și răspunderea celui care cunoaște

Să cugetăm la mustrarea pe care Allah le-a adus-o oamenilor Cărții pentru împietrirea inimilor lor, după ce le fusese dată Cartea și văzuseră semnele, precum învierea celui ucis, lovit cu o parte din vacă. Apoi nouă ni s-a interzis să ne asemănăm cu ei în aceasta și ni s-a spus:

﴿أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَن تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ ٱللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ ٱلْحَقِّ وَلَا يَكُونُواْ كَٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلْكِتَٰبَ مِن قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ ٱلْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ ۖ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَٰسِقُونَ﴾

Oare nu a venit vremea ca inimile celor care cred să se smerească la pomenirea lui Allah și înaintea adevărului care a coborât și să nu fie asemenea celor cărora li s-a dat Cartea mai înainte, asupra cărora timpul s-a prelungit și inimile li s-au împietrit? Mulți dintre ei sunt nelegiuiți.

Coranul, 57:16

În alt loc El a arătat pricina împietririi inimilor lor. Preamăritul a spus:

﴿فَبِمَا نَقْضِهِم مِّيثَٰقَهُمْ ... وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَٰسِيَةً﴾

Din pricina încălcării legământului lor [...] le-am făcut inimile împietrite.

Coranul, 5:13 (fragment)

El a făcut cunoscut că împietrirea inimilor lor era o pedeapsă pentru încălcarea legământului lui Allah: nesupunerea față de porunca Lui și săvârșirea celor oprite, după ce luase de la ei legăminte și făgăduințe să nu facă aceasta. Apoi Preaînaltul a spus:

﴿يُحَرِّفُونَ ٱلْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِۦ ۙ وَنَسُوا۟ حَظًّا مِّمَّا ذُكِّرُوا۟ بِهِۦ﴾

Ei răstălmăcesc cuvintele, mutându-le din locurile lor, și au uitat o parte din ceea ce li s-a amintit.

Coranul, 5:13 (fragment)

El a arătat că împietrirea inimilor le-a adus două însușiri mustrate: prima, răstălmăcirea cuvintelor, mutându-le din locurile lor; a doua, uitarea unei părți din ceea ce li s-a amintit. Înțelesul este că au lăsat și au neglijat o parte din înțelepciunea și buna povățuire care le fuseseră amintite. Le-au uitat, au lăsat punerea lor în practică și le-au neglijat.

Aceste două lucruri există în cei stricați dintre învățații noștri, din pricina asemănării lor cu oamenii Cărții. Primul este răstălmăcirea. Cel care studiază jurisprudența fără să urmărească punerea în practică ajunge cu inima împietrită. Nu se ocupă de fapte, ci de răstălmăcirea cuvintelor și de îndepărtarea expresiilor Cărții și Sunnei de la locurile lor, folosind felurite șiretlicuri subtile, precum interpretarea lor prin sensuri figurate îndepărtate ale limbii și altele asemenea. Atacă formulările relatărilor Sunnei acolo unde nu pot ataca formulările Cărții. Îi mustră pe cei care se

țin de texte și le înțeleg potrivit sensului lor, numindu-i neștiutori ori invidioși.

Aceasta se întâlnește la cei care discută temeliile religiilor prin teologie speculativă, la juriștii opiniei și la sufiții dintre filosofi și teologi speculativi. Al doilea lucru este uitarea unei părți din cunoașterea folositoare care le-a fost amintită. Inimile lor nu primesc povățuirea; dimpotrivă, îl mustră pe cel care învață ceea ce îl face să plângă și îi înmoaie inima și îl numesc povestitor. Adepții opiniei au transmis în cărțile lor de la unii dintre șeicii lor că roadele științelor arată noblețea lor: cel care se ocupă de explicarea Coranului ajunge cel mult să istorisească oamenilor și să-i povățuiască, în timp ce acela care se ocupă de opiniile și cunoașterea lor dă hotărâri juridice, judecă, conduce și predă. Aceștia au o parte din starea celor care:

﴿يَعْلَمُونَ ظَٰهِرًا مِّنَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ ٱلْءَاخِرَةِ ... غَٰفِلُونَ﴾

Cunosc doar partea văzută a vieții lumești, iar față de Viața de Apoi sunt nepăsători.

Coranul, 30:7 (fragment)

Ceea ce îi împinge la aceasta este iubirea lor puternică pentru lume și pentru înălțarea în ea. Dacă s-ar desprinde de lume, ar dori Viața de Apoi și ar fi sinceri față de sine și de robii lui Allah, s-ar ține de ceea ce Allah a coborât asupra Trimisului Său și i-ar obliga pe oameni să se țină de aceasta. Atunci cei mai mulți oameni nu ar ieși din limitele evlaviei și le-ar fi de ajuns ceea ce se află în textele Cărții și Sunnei. Cei care s-ar abate de la ele ar fi puțini. Allah ar rândui oameni care să înțeleagă din sensurile textelor ceea ce i-ar întoarce la ele pe cei abătuți. Prin aceasta s-ar putea lipsi de ramificațiile ascunse și de șiretlicurile oprite pe care le-au născocit, din pricina cărora s-au deschis porțile fățărniciei și ale altor lucruri oprite și prin care cele sfințite de Allah au fost

socotite îngăduite cu cele mai mici tertipuri, așa cum au făcut oamenii Cărții.

قلى

﴿فَهَدَى ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لِمَا ٱخْتَلَفُواْ فِيهِ مِنَ ٱلْحَقِّ بِإِذْنِهِۦ وَٱللَّهُ يَهْدِى مَن يَشَآءُ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ﴾

Allah i-a călăuzit, cu îngăduința Sa, pe cei care au crezut către adevărul asupra căruia ceilalți s-au deosebit. Allah îl călăuzește pe cine voiește pe o cale dreaptă.

Coranul, 2:213 (fragment)

Allah să-l binecuvânteze pe stăpânul nostru Muhammad, familia și companionii săi și să le dăruiască pace din belșug până în Ziua Judecății. Allah ne este de ajuns și El este cel mai bun Ocrotitor.

Indice

Coranul 20, 24, 29
cunoaștere 1, 3, 7, 8, 9, 11, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 30
inimă 17, 22, 23, 24, 27
înaintașii 12, 13, 14, 16, 18, 24
Sunna 7, 8, 12, 13, 15, 20, 25, 26
teama de Allah 21, 24, 28

Cules cu Libertinus Serif și Amiri. Institutul Tawhid. Textul arab al citatelor coranice: Tanzil Project (tanzil.net), CC BY 3.0.

Faḍl ʿilm as-salaf ʿalā al-khalaf

Meritul cunoașterii înaintașilor

Autor: Ibn Rajab al-Hanbali

Traducere în limba română

Institutul Tawhid

INSTITUTUL TAWHID

tawhid.ro